

**”Er der en særlig
sårbarhed på spil
blandt ældre med
kræft?”**

Dorthe S. Nielsen
Sygeplejerske, Professor I sårbarhed

The Research Units for Geriatrics and Infectious Medicine, Clinical Institute,
SDU and the Department of Geriatric Medicine, OUH.

Den næste time..

1. *Sårbarhed og kultur*
2. *Ældres sårbarhed*
3. *Lidt redskaber*
4. *Til sidst...*



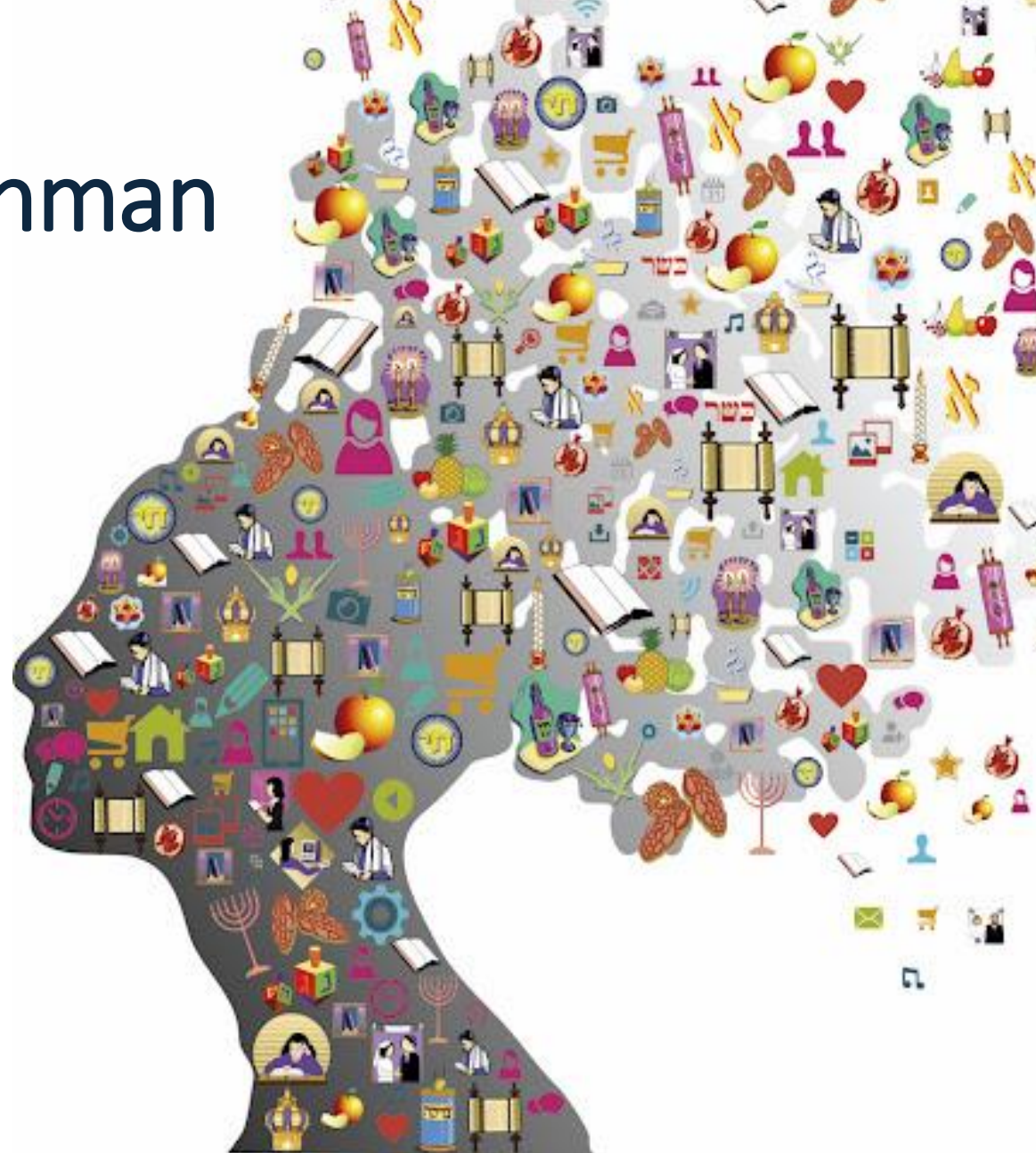
Kultur og Sårbarhed

Hvad er kultur? – Arthur Kleinman

Begrebet 'kultur' dækker over et samfunds eller en **gruppe menneskers** fælles livsform.

Det kan være de kulturelle **værdier** som traditioner, sprog, normer, overbevisninger og symboler, der tilhører mennesker fra en bestemt familie, et bestemt område eller land.

Kultur er ikke statisk men **foranderligt**



Kulturens bagside?

- Når vi skal beskrive det fremmede, og når vi **forsøger at forstå alt det der er anderledes,** gør vi det ofte ved at fokusere på **kulturen**.
- Derved kommer vi nemt til at **fokusere på alt det der er anderledes**



Sårbarhed som begreb

- let at gøre ked af det eller skade psykisk eller fysisk – når man er sårbar kan man let angribes, rammes, ødelægges el.
- Sårbarhed er konstrueret af mange interagerende påvirkninger, såsom sociale, historiske, kulturelle og situerede faktorer
- Sårbarhed er iboende os alle, noget eksistentielt – men også påvirkelig af den kontekst vi befinder os i

Den danske ordbog, Kari Martinsen, Judith Spiers, Dorte Nielsen

Sårbarhed

Et perspektiv på sårbarhed baseret på differentiering mellem objektive ydre risikofaktorer og en subjektiv oplevelser og følelse af sårbarhed

- **Etic-perspektivet** refererer til normative sociale uddannelse, social og civil status, netværk og far mere udsat for objektive risikofaktorer

**Udefra perspektiv
- risikofaktorer**

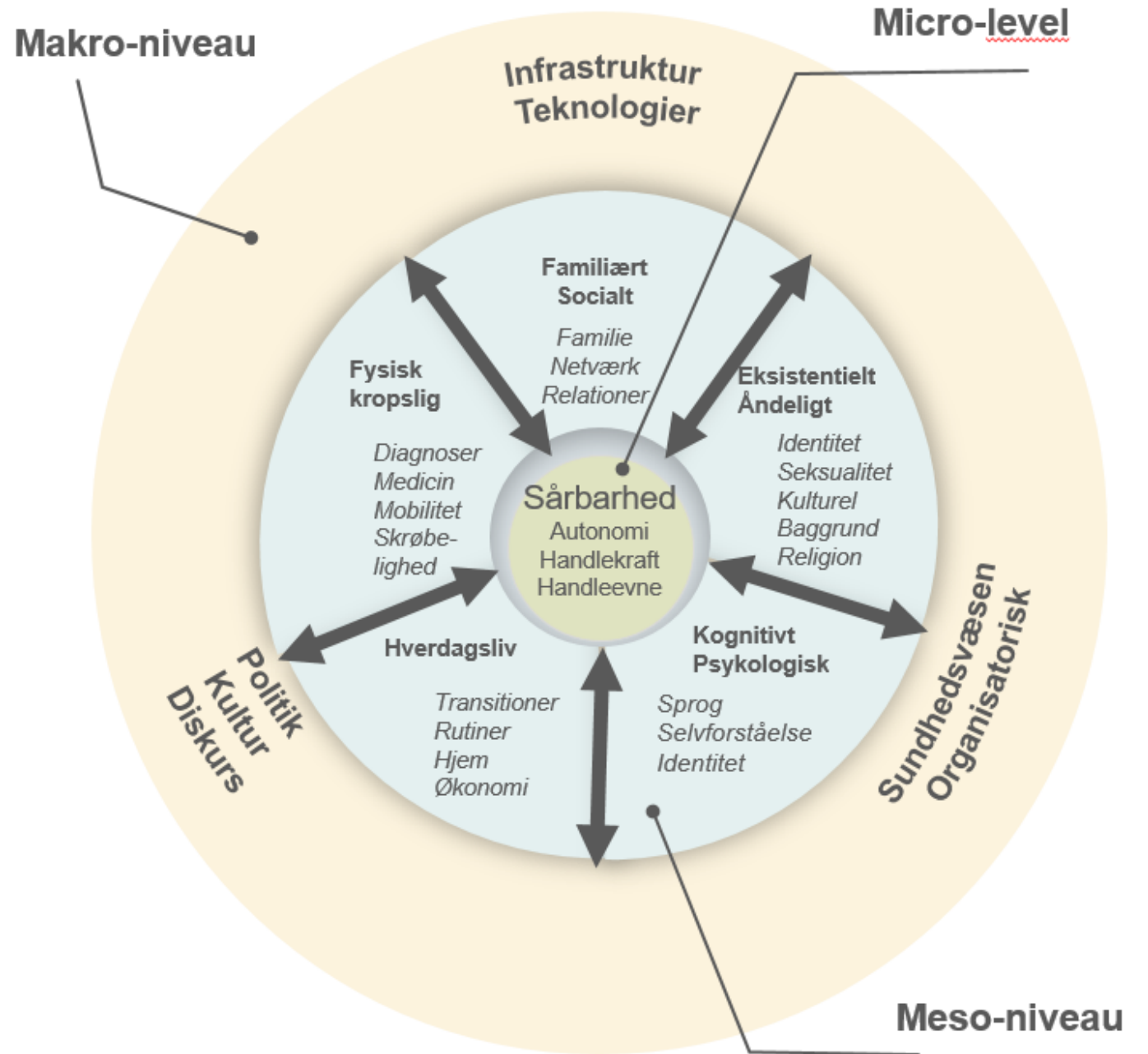
- **Emic-perspektivet** relaterer til ord individets egen oplevelse

**Indefra perspektiv – Autonomi,
handlemuligheder, handleevne**

Spiers, Journal of advanced nursing 2000

COPE- Modellen Culture and Older People

Nielsen, Eilertsen
Sundhedsfilosofi 2024.
Kap. 18



*Er vi som
sygeplejersker
med til at gøre
patienterne
sårbare?*



De narrativer vi er med til at skabe om patienterne og deres familier

1. De dæmoniserende fortællinger
2. De eksotiske fortællinger
3. Den barnlige fortælling
4. Offer fortællingen

Torben Rasmussen, Mellemøst Studier, SDU

Ældres sårbarhed

Fysisk og kropsligt

- Fysiske forandringer med alderen fører ofte til svækket mobilitet og nedsat aktivitets niveau
- Øget afhængighed af omsorgspersoner for daglige aktiviteter – hjemmet bliver transformeret til en arbejdsplads – identitet og selvforståelse udfordres
- Følelser af tab af kontrol og værdighed, hvilket påvirker den ældres psykiske velbefindende – autonomi, handleevne og handlekraft

Sanne Have Beck, Scand J Caring Sci 2024



Familiært - socialt

- Tab af venner, familie og ægtefælle kan føre til social isolation, ensomhed og manglende livslyst
- En svækket livslang partner kan skabe ekstra omsorgsansvar og belastning og bekymringer for patienten
- Følelsesmæssig belastning for de raske pårørende der står med et stort ansvar og mange opgaver – ofte for både den kræft ramte patient og den svækkede partner

Dorthe S. Nielsen & Kristoffer K. Brockhattingen FADLs forlag, 2023



Eksistentielt - åndeligt

- Tro og spiritualitet kan være en kilde til trøst og håb, særligt ved livets afslutning – imam, præst...
- Er patienten flygtning eller migrant kan der være særlige behov i forhold til ritualer og ønsker til begravelse – transport til hjemland koster dyrt!
- Man kan være angst og frygte døden, også selvom man er 93 år Og de pårørende kan have svært ved at sige farvel
- Ældres seksualitet – italesættes sjældent, tabu – ægtefælle flytter sjældent med på aflastning eller plejehjem

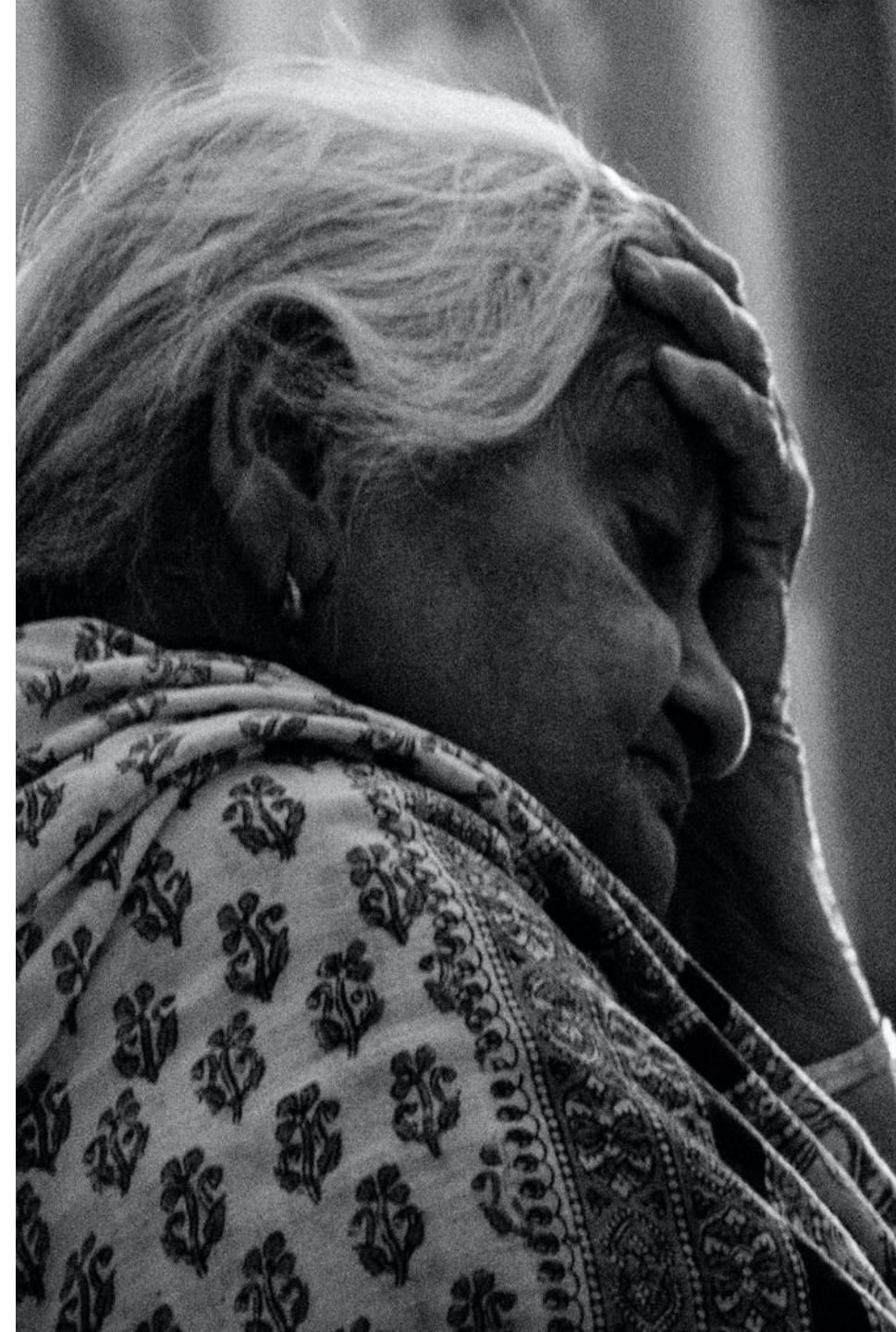
Dorthe S. Nielsen & Kristoffer K. Brockhattingen FADLs forlag, 2023



Kognitivt - psykologisk

- Kognitiv svækkelse påvirker hukommelse, dømmekraft og kommunikation og udfordre et kræftbehandlingsforløb
- Ældre er i særlig risiko for at gå i delir - Kan føre til forvirring, frygt og mistillid til andre – rigtig svært for de pårørende at forstå
- Sprog og sprogbarrierer bliver eksistentiel – vi er i verden gennem vores sprog – *”sprog som medicin og sprogbarrierer som tortur”*
- Ældre kan som alle andre være i krise pga. alvorlig diagnose, prognose og behandling

Lisbeth Birkelund, Phd studerende, Rune Nielsen og Dorthe Nielsen, 2022, 2023



Hverdagsliv

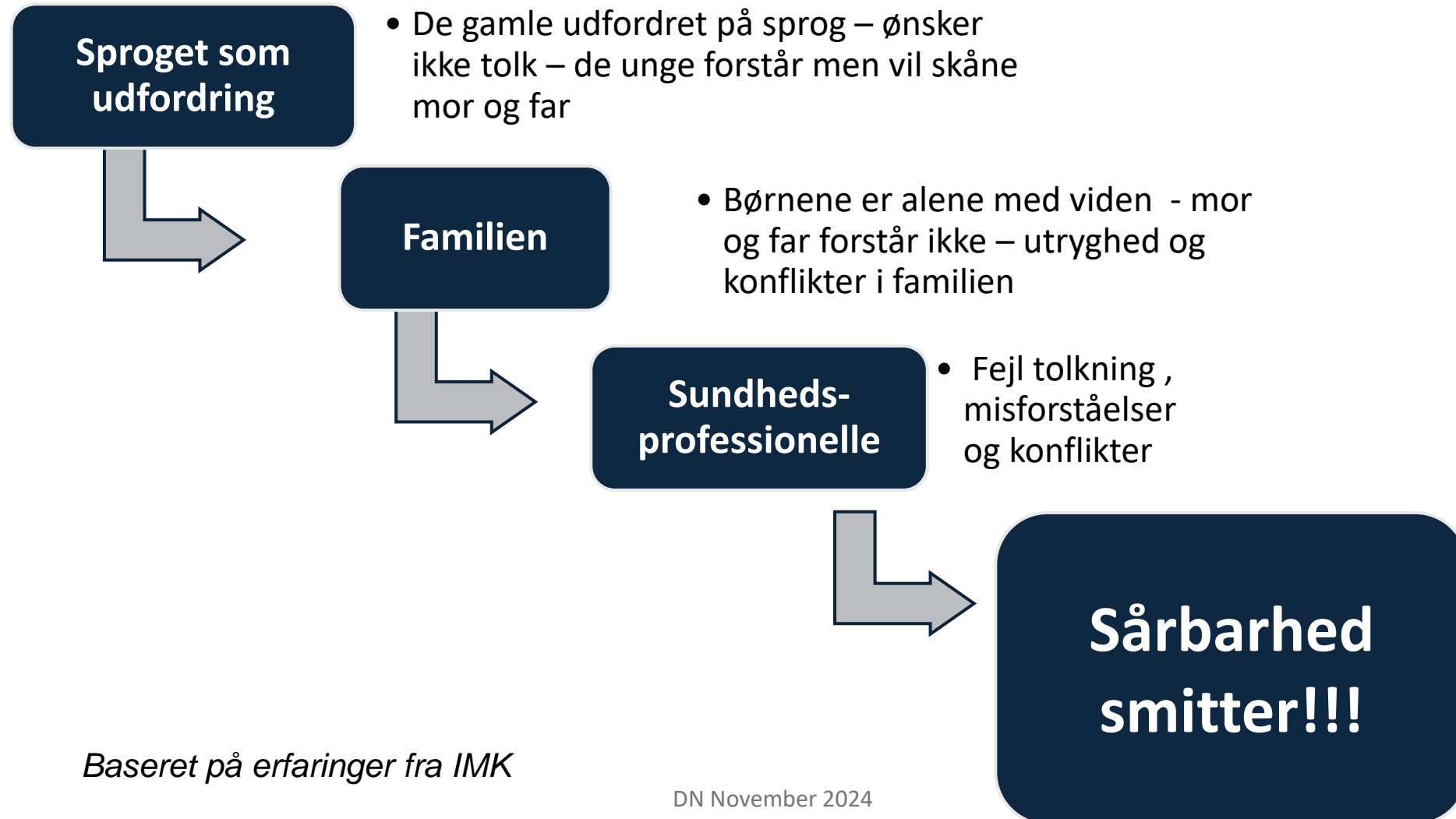
- Betydningen af at opretholde daglige rutiner – i forhold til ro, autonomi, handleevne og handlekraft
- Afhængighed af hjælp kan påvirke selvværdet, hvilket gør respektfuld og værdig støtte essentiel – små ting får betydning under indlæggelse, som egen toilet taske
- Udfordret økonomi kan begrænse muligheder for indkøb af dy medicin, og kan være forbundet med skam og tabu og påvirke den ældres livskvaliteten

D. S. Nielsen, Int J Older People Nurs. 2021, D. Nielsen, Eilertsen Syddansk Universitetsforlag 2024

*Man skal forstå hvordan
det er **ikke** at blive forstået
for at forstå det*



Kompleks sårbarhed

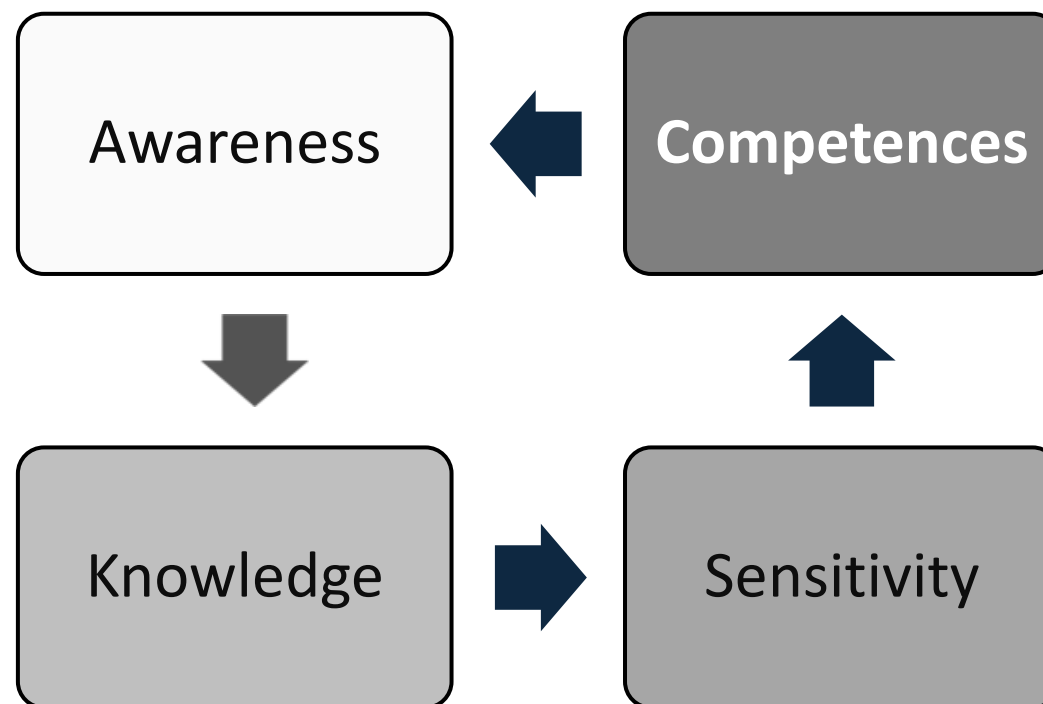


Baseret på erfaringer fra IMK

Redskaber til at forstå det enkelte menneske...

Kulturelle kompetencer

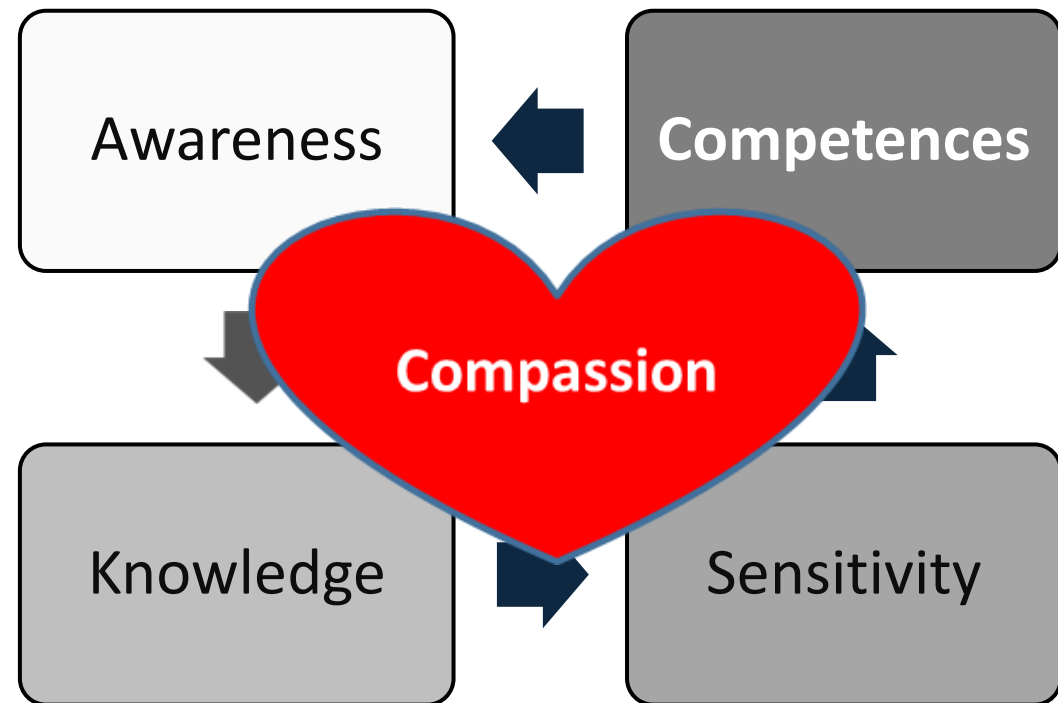
- Awareness/ opmærksomhed
- Knowledge/ viden
- Sensitivity / sensitivitet
- Competences / kompetencer



Rena Papadopoulos, 2006,2015,2016

Kulturelle kompetencer

- Awareness
- Knowledge
- Sensitivity
- Competences



Rena Papadopoulos, 2006,2015,2016

The explanatory model – Arthur Kleinman

Formuleringen og antallet af spørgsmål vil variere efter patientens karakteristika, problemet, og konteksten

1. Hvad er dit største problem?
2. Hvad tror du er årsagen til dette problem?
3. Hvad gør sygdommen / lidelsen ved dig?
4. Hvor alvorligt er det?
5. Hvad tror du dette problem gør inde i din krop?
6. Hvordan påvirker det din krop og dit sind?
7. Hvad gør dig mest bange ved denne tilstand?
8. Hvilke problemer har din sygdom forårsaget i dit liv?
9. Hvad forventer du af behandlingen?

Kleinman A., Eisenberg L., Good B. Culture, illness, and care: clinical lessons from anthropological and cross-cultural research. Ann Intern Med 1978;88:251–88

Livshistorien får betydning

Betydningen af at have håb og tale om det

Det enkelte menneskes værdier og identitet

- *Musik, mad, religion*

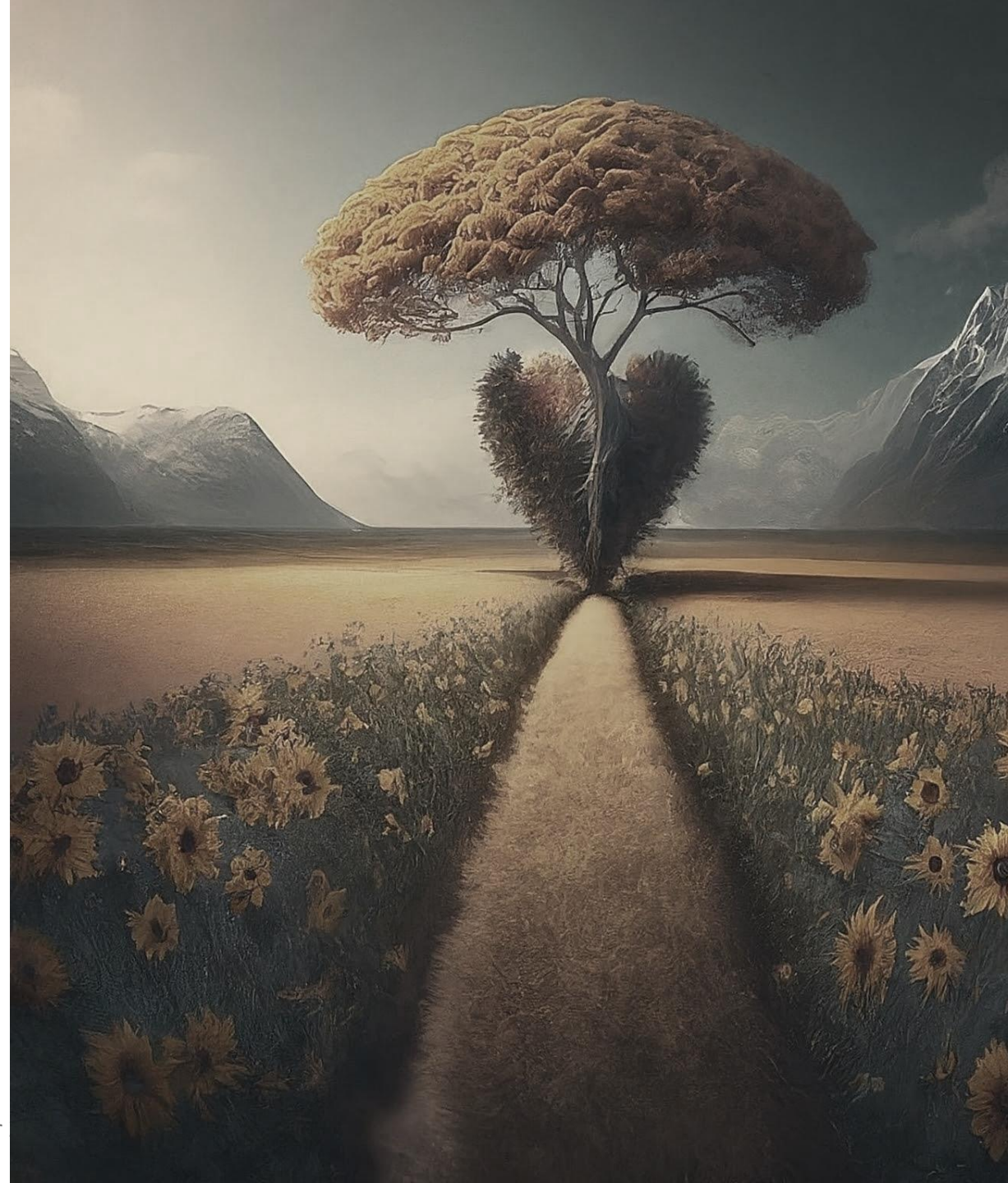
Det familieære netværk og hverdagsliv

- *Genogram, netværkscirkel*

Betydningen af livshistorien ...traumer og historie fra hjemlandet

- *Krig, flugt, traumer, PTSD*

Nielsen 2019, familiesygepleje Kap. 13



Hjemmebesøg





Tiden – at være sanseligt tilstede

Kari Martinsen

Til sidst...

To sum up!

- Se mennesket bag den gamle krop
- Husk livshistorien
- Anerkend betydningen tab og sorg
- Vær sanseligt tilstede
- Samarbejd med – men pas godt på familien

- Ældre har behov for respekt, omsorg og medmenneskelighed på lige fod med alle andre



To sum up!

**Ja! – der er en særlig
sårbarhed på spil blandt
ældre!**

- Ældre har behov for respekt, omsorg og medmenneskelighed på lige fod med alle andre



**Tak for jeres
opmærksomhed!**